

Třídní, konsensuální a stratifikační paradigmata sociální struktury

Úvod

- *Paradigma*

= výklad určitého sociologického problému sociologem (jednotliví sociologové i celé směry se mnohdy výrazně liší)

= určitý vzor vědy v určitém období (model, ze kterého vycházejí jednotlivé vědní disciplíny)

= zobecňuje to, co výzkum objevil

= určitý systém představ, hodnot a postojů

Třídní teorie společnosti

- Třída = rozsáhlá skupina lidí, kteří mají obdobné ekonomické prostředky - velký vliv na jejich způsob života
- Základem třídních rozdílů = majetkové poměry, typ zaměstnání
- 3 hlavní třídy
 - **vyšší třída** = zaměstnavatelé, bankéři, průmyslníci, špičkový manažeri - zámožní lidé, kteří vlastní nebo přímo ovládají výrobní prostředky
 - **střední třída** = úředníci a odborníci
 - **dělnická třída** = manuálně pracující lidé
- Hlavní představitelé: Marx, Weber, Moorr, Simon, Fourier, Wright, Parkin

Teorie Karla MARXE

- Materialista
- Dílo: „Kapitál“
- Jeho pojetí třídy vychází z existence velkých skupin lidí, kteří se vzájemně liší podle vztahu k výrobním prostředkům (=zdrojům obživy)
- 2 hlavní třídy:
 - vlastníci půdy (resp. vlastníci výrobních prostředků) - statkáři, šlechta, otrokáři,...
 - ti, kdo na půdě pracují (resp. nevlastníci výrobních prostředků) - svobodní zemědělci, nevolníci, otroci,...
- Vztah mezi třídami založen na vykořisťování

Teorie Maxe WEBERA

- Vychází v řadě bodů z Marxovy teorie
- Liší se ve 2 hlavních tvrzeních:
 - třídní rozdíly nezáleží jen na vlastnictví nebo kontrole výrobních prostředků, ale i na dalších faktorech, jako např. dovednosti, znalosti, osvědčení a kvalifikace
 - kromě tříd rozlišoval 2 další základní pojmy :
 - *status* = rozdílná úcta či prestiž, které mají jednotlivé sociální skupiny
 - *strana* = skupina osob, která spolupracuje, protože má společný původ, cíle nebo zájmy

Konsensuální teorie

- Vychází z myšlenky, že „nepořádek“ ve společnosti je důsledkem chybějícího konsensu (= souhlasu) ohledně základních ideí a principů
- Úkolem sociologie bylo obnovit tento souhlas a podepřít ho vědecky
- V základu sociálního řádu stojí nepsaná úmluva, podle níž se lidé více či méně vědomě zavazují, že budou dodržovat pravidla umožňující jim vzájemné soužití

Předpoklady, z kterých teorie konsensu vychází

1. Sociální systémy jsou integrované
2. Společnosti jsou soudržné
3. Společenský život závisí na solidaritě
4. Společenský život je založen na reciprocitě a kooperaci
5. Společnost uznává legitimní autoritu
6. Základní prvky společenského života jsou normy a hodnoty
7. Sociální život zahrnuje závazky
8. Společenské systémy závisí na konsensu
9. Sociální systémy mají tendenci přetrvávat

Pozitivní a negativní jevy konsensu

- **Pozitivní:**
 - minimalizace třecích ploch a vzájemná kooperace (to zabezpečuje lepší spolupráci, společné uspokojování zájmů, eliminaci sporů,...)
 - teorie společenské smlouvy (uvedení podmínek, pravidel,...) = filozofickým předobrazem všech vysvětlení tohoto typu
- **Negativní:**
 - pokud nebude v dané společnosti panovat shoda, pak společnost nebude fungovat
- **Představitelé (Comt, Parsons)**

Stratifikační teorie

- Hlavním příkladem tohoto paradigmatu – **strukturální funkcionalismus**
- Studuje funkce, jež plní určitý sociální jev z hlediska sociální struktury
- Zdůrazňuje:
 - vzájemnou závislost částí systému na celku
 - význam vnitřní rovnováhy pro fungování sociálního organismu
 - ideu harmonické seberegulace jako cílového stavu chování systému
- Představitelé: Parsons, Merton, Durkheim, Comt, Spencer, Paret.

Talcott PARSONS

- Vychází z teorie o chování systému = každý sociální systém má určité systémové potřeby, které musejí být uspokojeny, má-li systém v prostředí přetrvat
- Dílo: „Struktura sociální akce“
- Rozlišujeme 4 roviny systémů:
 - **kulturní systém** = systém norem, pravidel a hodnot, které by měly být ve společnosti dodržovány resp. udržovány (např. zvyky, obyčej, ...)
 - **sociální systém** = soubor rolí a rolových očekávání (odměny X sankce)
- soubor rolí umožňuje společnosti modelovat jednání jejích členů podle potřeb systému
 - **systém osobnosti** = konkrétní struktura osobnosti (konkrétní postoje, zájmy, hodnotové orientace)
 - **systém behaviorálního organismu** = zvýrazněn fakt, že jedinec funguje jako biologický organismus – je zasazen do konkrétních podmínek vnitřního i vnějšího prostředí (např. životní prostředí, ...)

Kritika strukturálního funkcionalismu

- Hypotézy nejsou empiricky testovatelné = abstraktní výklad
- Není schopen vysvětlit sociální změny
- Nedoceňuje konflikt v sociálním životě
- Přeceňuje úlohu normativního prvku = původ hodnot a norem neobjasňuje, ale považuje je za dané
- Jednostranný zájem o podmínky stability ve společnosti

Robert King MERTON

- S úspěchem se pokusil odstranit řadu nedostatků strukturálního funkcionalismu
- Dílo: „Sociální teorie a sociální struktura“
- Schopen formulovat empirické hypotézy a osobně je ověřovat
- Zavedl kategorii *dysfunkce* = vztahuje se na vše, co společnost destabilizuje a dezintegruje
- Zabýval se řadou teorií: např. teorie deviantního chování, teorii byrokracie, referenčních skupin, teorii rolí a rolových konfliktů, teorii názorových vůdců apod.

Použitá literatura

- KELLER, J., Úvod do sociologie, Sociologické nakladatelství, Praha 1992, ISBN 80-901059-7-1
- GIDDENS, A., Sociologie, Agro, Praha 1999, ISBN 80-7203-124-4
- MALÁTEK, V., Přednášky z kurzu Sociologie, OPF Karviná 2002/03